

Изложены результаты исследования соотношения высот и диаметров стволов деревьев в липовых древостоях. Разработаны математические модели высот для разных групп возраста, на основании которых составлены разрядные таблицы. Впервые построены разрядные шкалы для молодняков и средневозрастных липовых древостоев Украины. Выполнено сравнение разработанных разрядных таблиц для приспевающих, спелых и перестойных древостоев с действующими нормативами.

Ключевые слова: *разряд высот, относительная высота, базовая высота, группы возраста, кривая высот, математическая модель, диаметр, высота.*

The results of the study the ratio of height and diameter of tree trunks in a lime tree stands. Developed a mathematical model of heights for the two groups of age, based on which bit of the table is made. The first bit of the scale is built for young and middle-aged stands of lime of Ukraine. The comparison developed for maturing, mature and overmature stands bit tables with the relevant applicable regulations in our country.

Key words: *the discharge heights, height, base height, age group, height curve, mathematical model, diameter, height.*

УДК 336.221

РОЛЬ ФІСКАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

С. М. Ткачів, аспірантка*

Інститут агроєкології і природокористування НААН

Досліджено фіскальну складову державного регулювання в лісовому господарстві. Визначено основні проблеми механізму оподаткування лісового господарства та обґрунтовано використання нової податкової реформи в лісовому господарстві, що уможливило отримання доходу від експлуатації лісових ресурсів місцевими бюджетами. Обґрунтовано роль подальшого розвитку механізму бюджетно-податкового регулювання лісового господарства за сприяння вдосконалення нормативів зборів за спеціальне використання лісових ресурсів, диференціації рентної плати за їх використання та механізму стягнення відповідних платежів на основі об'єктивних оцінок продуктивності лісоресурсного потенціалу.

Ключові слова: *лісове господарство, фіскальний механізм, лісоресурсна рента, база оподаткування, самоокупність.*

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор І. М. Лицур

Нині податкова система в лісовому господарстві не виконує належним чином покладених на неї функцій, що не відповідає вимогам та принципам екологізації суспільного розвитку, та ведення раціонального лісогосподарювання, а саме: бюджетні витрати на ведення лісового господарства перевищують надходження до бюджету платежів за спеціальне використання лісових ресурсів. Плата, яку отримує держава від продажу деревини на пні, є на порядок нижчою за ту, яку одержують власники лісів в інших країнах світу. Ще одним недоліком цієї системи є включення плати за спеціальне використання лісових ресурсів до податкового механізму, тоді як цей платіж виконує функцію ренти лісовласника і повинен повністю спрямовуватися на потреби охорони та відтворення лісових ресурсів [6].

Нині в Україні існують численні проблеми в діяльності лісових господарств, зумовлені недоліками діючого державного регулювання, законодавчо встановлених норм, зокрема в економічній та фіскальній політиці. Тому постає потреба у пошуку шляхів подолання кризи та заходів із забезпечення належного життєвого рівня населення, боротьби з інфляцією та стимулювання розвитку національного виробництва. Вплив на економіку через оподаткування, формування обсягу структури державних витрат з метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання та обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань здійснюється за допомогою фіскальної політики [4].

Однією зі складових фіскальної політики держави є податкова політика. Запровадження оптимальної структури податкової системи, чіткого визначення елементів оподаткування, контролю за правильністю, повнотою, своєчасністю сплати до бюджету, надання в необхідних випадках податкових пільг становить податковий механізм, за допомогою якого здійснюється податкова політика. Головним інструментом регулювання економіки у фіскальній політиці є фіскальний механізм. Тому актуальним питанням є дослідження ролі фіскального механізму в лісовому господарстві.

Дослідження проблем, пов'язаних із обґрунтуванням напрямів удосконалення системи економічного регулювання лісокористування шляхом впровадження та адаптації нових або модернізованих принципів ринкових механізмів досліджували такі вчені, як І. Антоненко, А. Бобко, Н. Василик, О. Врублевська, В. Голян, О. Голян, О. Горохівський, А. Дайнека, Р. Дубас, В. Дудюк, Я. Дяченко, С. Кирилюк, Я. Коваль, П. Лакида, І. Лицур, О. Літвіненко, Л. Мельник, Є. Мішенін, В. Пила, Л. Полякова, М. Попков, М. Римар, І. Синякевич, І. Соловій, В. Сторожук, А. Торосов, Ю. Туниця, О. Фурдичко, М. Хвесик, С. Шершун, О. Шубалий, І. Ярова та інші [2]. Вчені дослідили особливості податкового механізму регулювання лісового господарства, визначили вплив податкового навантаження на його розвиток, обґрунтували напрями реформування оподаткування в Україні тощо. Однак природа застосування інструментів механізму фіскального регулювання в лісовому господарстві України потребує подальших досліджень, зокрема визначення ролі фіскального

механізму в лісовому господарстві.

За формою впливу фіскальне регулювання належить до непрямих методів державного регулювання, що базуються не на прямому примушенні господарюючих суб'єктів, а на використанні їхніх економічних інтересів. Використовуючи інструменти фіскальної політики, держава створює умови, за яких економічним суб'єктам стає вигідним враховувати в процесі своєї діяльності інтереси держави, а не свої. Державне регулювання розглядають як вплив держави на умови здійснення та інтенсивність господарських процесів. Сутність фіскального регулювання являє собою узгоджений і збалансований вплив фіскальних інструментів на об'єкти фіскального регулювання [4].

Стратегічною метою організації процесу державного регулювання для здійснення сталого лісокористування є забезпечення ефективного функціонування лісового комплексу на засадах безперервного, невиснажливого й раціонального використання лісових ресурсів.

Фіскальне регулювання лісокористування передбачає детальне опрацювання та пошук оптимальних шляхів застосування різноманітних фіскальних стимулів з метою, з одного боку, розширення бази оподаткування, а з іншого – забезпечення збільшення реальних податкових надходжень від лісокористувачів у бюджеті всіх рівнів, а також формування внутрішніх цільових фондів та забезпечення повної самоокупності лісогосподарської діяльності [2].

У лісовому господарстві на рівні фіскальної політики є ряд проблемних питань, які потребують нових методів вирішення й модернізації.

Відсутність нормативно-правової бази для сплати за тимчасове та довгострокове користування лісами, а також неврахування екологічних і соціальних функцій лісу на практиці не дає змоги визначити частку лісів у суспільному продукті та національному багатстві. Це призводить до нераціонального використання лісових ресурсів і зловживання їх корисністю. Недосконалість фінансово-економічного механізму та існуючий податковий тиск є наслідком недофінансування галузі лісового господарства. Бюджетні витрати на ведення лісового господарства перевищують надходження до бюджету за рахунок плати за спеціальне використання лісових ресурсів.

Стрімке зростання експорту необробленої деревини, а не її глибока переробка вітчизняними підприємствами потребує врегулювання ставок експортного мита на необроблену деревину з метою підтримки вітчизняної деревообробної галузі. Удосконалення потребує об'єкт оподаткування суб'єктів господарювання лісового комплексу – замість природного ресурсу «земля», оподатковується «деревина». Унаслідок цього, штучно зростає податкова база й спостерігається перевищення витрат на ведення лісового господарства над надходженнями до бюджету. Все це породжує нераціональне та виснажливе використання лісових ресурсів. Існуючий механізм не дозволяє акумулювати частину ресурсних платежів для реалізації політики в галузі використання лісових

ресурсів і відтворювальний процес лісових екосистем.

Важливою складовою економічного регулювання збалансованого лісокористування є система фіскального регулювання. Мова йде саме про фіскальну складову, яка представлена стягненням плати за спеціальне лісокористування, класичними податковими платежами, штрафами та іншого роду платежами, пов'язаними з господарським освоєнням лісоресурсного потенціалу [3].

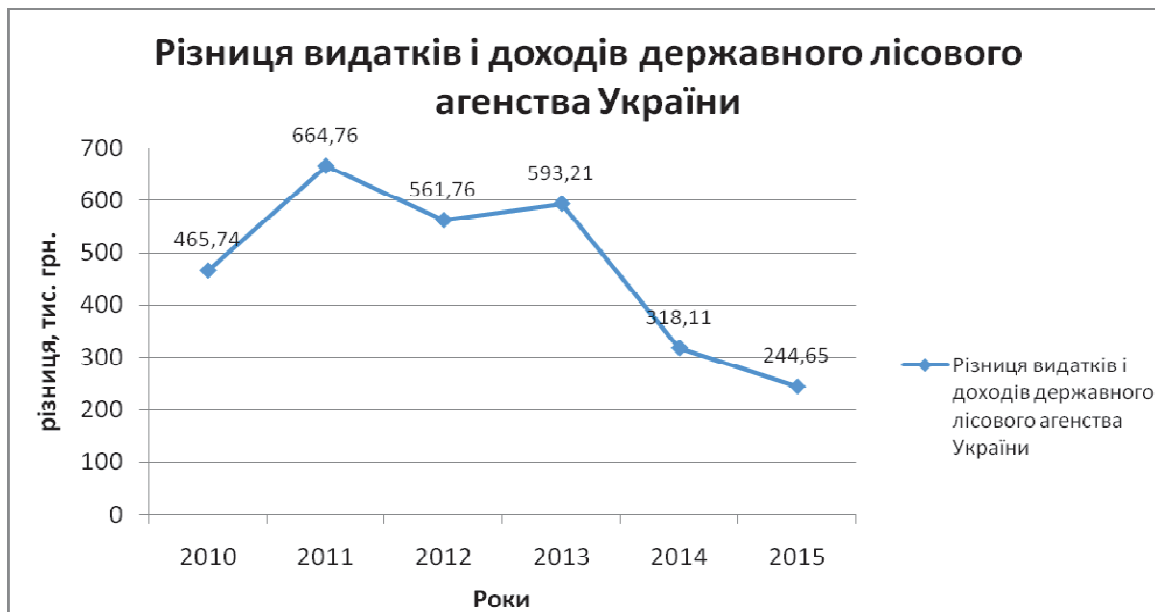
Фіскальне регулювання визначають як сукупність різноманітних важелів та інструментів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, за допомогою яких держава та органи місцевого самоврядування створюють умови ефективного ресурсного забезпечення для задоволення соціально-економічних потреб кожного регіону [7]. Механізм фіскального регулювання передбачає використання двох основних груп важелів – бюджетних і податкових, дія яких реалізується через застосування відповідних інструментів [5].

Сформулюємо визначення фіскального механізму в лісовому господарстві. Він являє собою сукупність соціально розроблених та законодавчо закріплених методів і важелів, мобілізації та використання фінансових ресурсів, з метою досягнення раціонального використання лісових ресурсів та ефективного спрямування коштів на відновлення лісоресурсного потенціалу.

Гострий дефіцит державного бюджету потребує підвищення фіскальної ефективності податкової системи країни. Враховуючи, що ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів є недостатніми для самоокупності галузі, а класичні податки є вищими від середньоєвропейського рівня, додаткова мобілізація коштів має відбуватися не за рахунок підвищення фіскального тиску чи запровадження нових податків, а за рахунок покращення адміністрування діючих податків, розширення бази оподаткування й підвищення фіскальної ефективності та продуктивності.

Порівняння доходів та видатків Державного лісового агентства на фінансування відповідних заходів та забезпечення екологічної рівноваги у межах встановленого використання лісових ресурсів свідчить про суттєві негаразди в частині фінансування галузі, використання механізмів вирішення проблем лісівництва, аналізу й контролю користування цими ресурсами (див. рисунок).

Доходи бюджету представлені податковими надходженнями, до яких входить: рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (включає плату за землі лісогосподарського призначення), податок на прибуток, ПДФО, інші податки і збори, відрахування до фондів (ЄСВ), податок на додану вартість. Ця стаття залежить від елементів системи оподаткування. Видатки бюджету, будучи компонентом бюджету, представляють собою витрати, що виникають у зв'язку з виконанням державою своїх функцій. Через бюджетні видатки фінансуються бюджетотримувачі – суб'єкти лісової галузі, які є одержувачами або ропорядниками бюджетних коштів [1].

Динаміка різниці показників Державного лісового агентства (доходи, видатки) за 2010–2015 роки [8]

Рисунок свідчить про тенденцію перевищення видатків над доходами державного бюджету. Тобто, галузь лісового господарства є збитковою. Одним зі способів регулювання раціонального природокористування є використання податків, які дають змогу вилучити частину ренти з метою її використання для фінансування потреб відтворення природних ресурсів та створення передумов для стимулювання ефективного й економного використання ресурсів.

Податкове законодавство не дозволяє акумулювати частину податкових надходжень на спеціальних рахунках агентства, яке реалізує політику в галузі використання лісових ресурсів, що не дає змоги накопичувати інвестиційну базу відтворення природоохоронної інфраструктури та покращувати режим залучення ресурсів у відтворювальний процес. Вагомим стимулом до нарощення обсягів вторинної переробки й застосування технологій, які сприяють економії природної сировини, стало б суттєве збільшення нормативів плати за спеціальне використання природних ресурсів та розширення бази оподаткування.

Зарубіжна практика має інший приклад розв'язування такої проблеми. Важливим аспектом податкової реформи у лісовому господарстві є можливість отримання доходу від експлуатації лісових ресурсів місцевими бюджетами. Такий крок змусив би територіальні громади добре зважувати всі за і проти у процесі вирішення питання про надання переваги ресурсній складовій лісового господарства чи природоохоронній. Місцеві територіальні громади – це та зацікавлена сторона, позицію якої часто не беруть до уваги при формуванні національної лісової політики, що призводить до конфліктів.

Однією з найгостріших проблем фіскальної регулювання є фінансове наповнення бюджету та оптимізація витрат, особливо в період економічної

кризи. Децентралізація податкової системи у лісовому господарстві повинна супроводжуватися обов'язком центрального бюджету фінансувати лісове господарство в областях із низькопродуктивними лісовими насадженнями та високими втратами на лісовідновлення.

Для вирішення поставлених вище проблем необхідно трансформувати існуючий фіскальний механізм. Зробити це можна за допомогою розробки та обґрунтування перспективних напрямів раціонального використання лісових ресурсів з урахуванням лісоресурсного потенціалу окремих регіонів на законодавчому рівні. Фінансування ведення лісового господарства повинно здійснюватись у межах надходжень рентної плати за використання лісових та інших побічних ресурсів, а головне – попенної плати. Так, лісгоспи будуть прямо зацікавлені: у підвищенні продуктивності насаджень і в здійсненні об'єктивної матеріально-грошової оцінки лісоресурсного потенціалу; прискоренні впровадження інноваційних технологій переробки недеревної сировини; врегулюванні ставок експортного мита на необроблену деревину.

Базою оподаткування має стати площа, покрита лісовою рослинністю, тобто оподаткування лісового господарства за допомогою погектарних ставок. Необхідність сплати умовно фіксованого (за площею) податку спонукає до підвищення продуктивності насаджень, що покращує екологічні властивості лісу. Збільшення фіскального тиску за спеціальне використання природних ресурсів та забруднення довкілля має супроводжуватися синхронним зменшенням нарахувань на фонд оплати праці, що не призводитиме до вимивання обігових коштів суб'єктів підприємницької діяльності й стимулюватиме їх вчасно сплачувати платежі. Модернізована система фіскального регулювання лісового господарства має передбачити додаткове навантаження на тих природокористувачів, природовиснажлива діяльність яких призводить до порушення екологічних норм і перевищення лімітів природоспоживання.

Недостатнє надходження плати за спеціальне використання лісових ресурсів, на потреби лісовідновлення та інших галузей економіки до бюджетів усіх таксономічних рівнів, а також нецільове використання відповідних коштів потребує перегляду системи вилучення ресурсних платежів, особливостей їх розподілу між бюджетами та вдосконалення інституціонального середовища лісокористування. Тому сприяння вдосконаленню нормативів зборів за спеціальне використання лісових ресурсів, диференціації рентної плати за їх використання та механізму стягнення відповідних платежів на основі об'єктивних оцінок продуктивності лісоресурсного потенціалу посилює роль подальшого розвитку механізму бюджетно-податкового регулювання лісового господарства.

Список літератури

1. Бачо Р. Й. Стан формування доходної частини бюджету України в сучасних кризових умовах / Р. Й. Бачо, Е. Й. Илллар, Є. Й. Бачо // НВУУ. – 2014. – № 1 (42) . – С. 140–145.

2. Карпук А. І. Економічне регулювання лісокористування в ринкових умовах : монографія / А. І. Карпук. – Луцьк : Твердиня, 2012. – 492 с.

3. Карпук А. Фіскальне регулювання лісокористування: пріоритети диференціації та диверсифікації [Електронний ресурс] / А. Карпук // Економіст. – 2012. – № 7. – С. 52–54.

4. Клепанчук О. Ю. Роль фіскальної політики як інструменту регулювання економіки / О. Ю. Клепанчук // Економікс. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_NPE_2014/Economics/14_165583.doc.htm

5. Паєнтко Т. В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків / Т. В. Паєнтко // Ефективна економіка. – 2011. – № 8.

6. Синякевич І. Як реформувати лісове господарство України? [Електронний ресурс] / І. Синякевич, А. Головка // Газ. "Деревообробник" № 24 (349). – 2014. – Режим доступу : <http://derevoobrobnyk.com/yak-reformuvati-lisove-gospodarstvo-ukra%D1%97ni/>

7. Тріпак М. М. Прагматизм фіскального регулювання процесів формування місцевих бюджетів спец. 08.04.01. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / М. М. Тріпак. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

8. Про Державний бюджет України на 2015 рік : закон України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-19>

Исследована фискальная составляющая государственного регулирования в лесном хозяйстве. Определены основные проблемы механизма налогообложения лесного хозяйства и обосновано использование новой налоговой реформы в лесном хозяйстве, что дает возможность получения дохода от эксплуатации лесных ресурсов местными бюджетами. Обоснована роль дальнейшего развития механизма бюджетно-налогового регулирования лесного хозяйства за содействие совершенствованию нормативов сборов за специальное использование лесных ресурсов, дифференциации рентной платы за их использование и механизма взимания соответствующих платежей на основе объективных оценок производительности лесоресурсного потенциала.

Ключевые слова: *лесное хозяйство, фискальный механизм, лесоресурсная рента, база налогообложения, самоокупаемость.*

Researched fiscal component of state regulation in forestry. The main problems of the taxation of forestry and justifies the use of a new tax reform in the forestry sector, which gives the possibility of obtaining income from the exploitation of forest resources by local budgets. The role of further development of the mechanism of fiscal legislation forestry for promoting the development of the regulations concerning fees for special use of forest resources, differentiation rental fee for their use and mechanism of levying appropriate charges based on the objective performance ratings Isaresources potential.

Key words: *forestry, fiscal mechanism laressa rents, tax base and the sustainability.*